

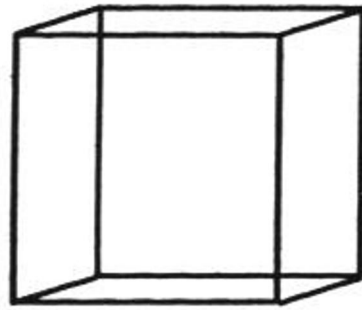
DE KINESISKA ASKARNA

*stadens arkitektur
av Lennart Nord*

DE KINESISKA ASKARNA

eller

stadens arkitektur, stadsrummens sammanhang

Omslagets alla askar är förvirrande. Ögat förmår inte hålla alla i ordning samtidigt. Det är min poäng – sådan är staden i all dess komplexitet. Vad man ser beror på vad man fäster sin uppmärksamhet på. Betrakta den s k 'Neckers kub' här intill. Den har egenheten att fram- och baksida ständigt skiftar plats (därför att bilden saknar perspektivisk information om djup). Det kan vi leva med, två aspekter – 'antingen eller' / 'både och' – men, när elementen är fler blir det besvärligare.

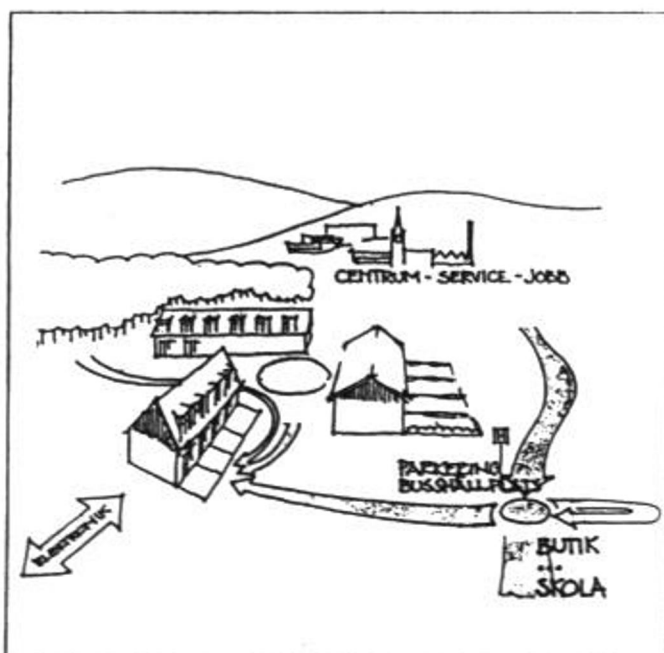
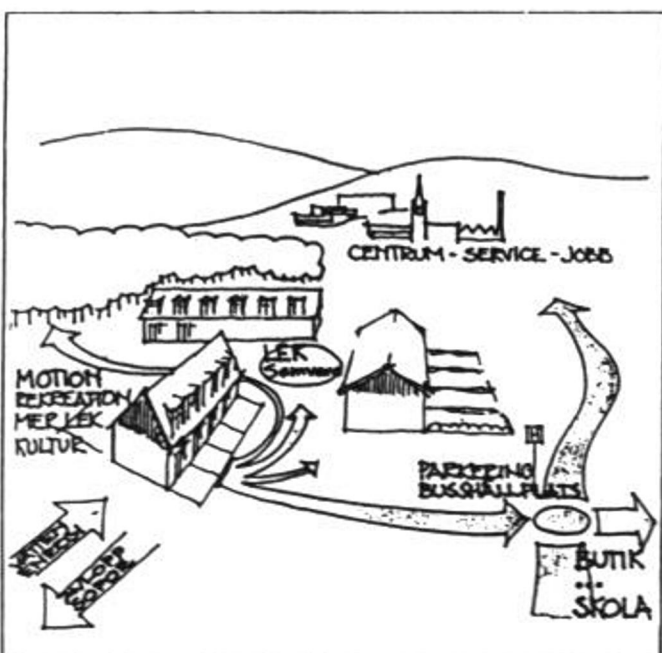
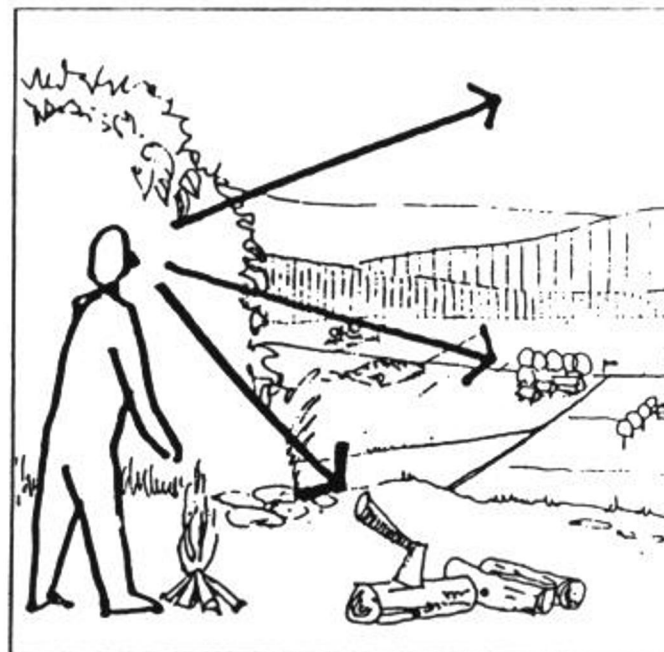
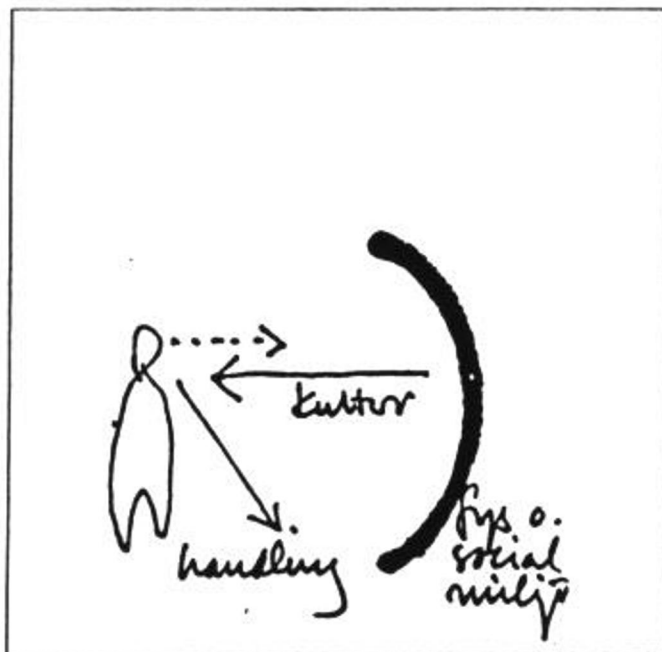
Min avsikt är att visa på ett sätt att skapa någon sorts ordning i upplevelsen av urbana sammanhang, dvs att ta till sig, förstå men också kunna kommunicera – berätta och diskutera.

Kvartetten bilder under Neckerkuben är en introduktion till min metoddiskussion.

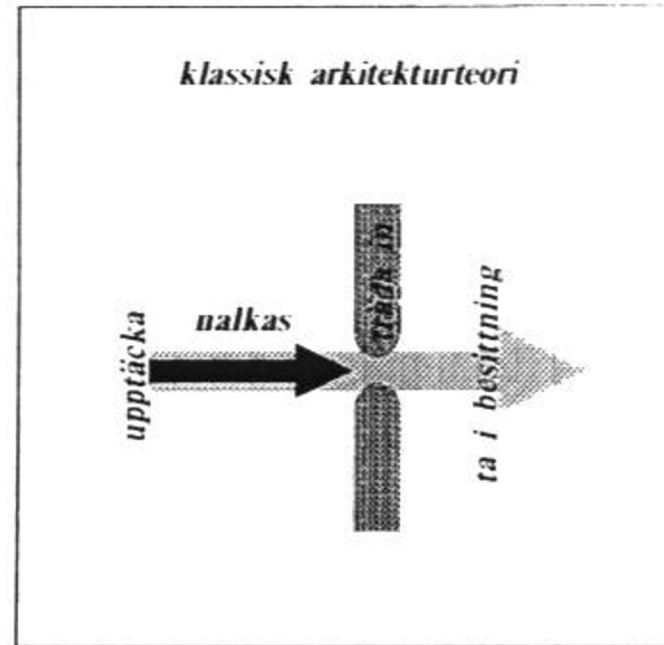
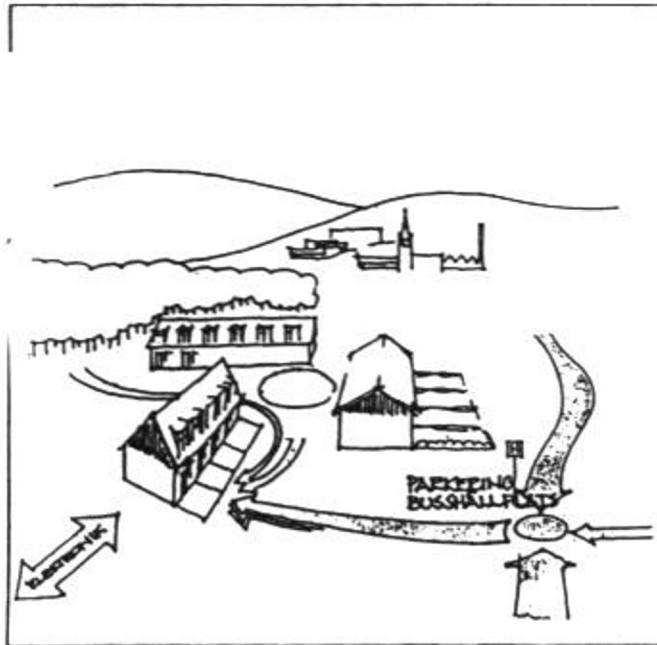
Illustrationer är ett sätt att föra en dialog som är öppnare för tolkning, för egna associationer än språket är. Med ord är det lättare att lura sig tro att man menar något precist, att vi tänker på samma sak, när vi i själva verket har olika föreställningar utifrån olika erfarenheter. Bilden är källa till empati.

Bilderna överst handlar om *samspelet* individ–omgivning, dels om växelspelen mellan 'kulturtrycket' från vår omvärld och oss själva, avspeglat i de handlingar vi gör (nu/senare), dels om vårt *aspektseende*, ett ständigt, blixtnabbt växlande mellan att se det instrumentella, det kommunikativa resp det holistiska i tillvaron (Per G Råberg), dvs att finna redskapen, vägen resp ana 'platsens själ'. Detta genom en fantastiskt välutvecklad teleskopisk sinnesapparat, främst synen...

De undre av mina bilder är lika utom i ett avseende, i den vänstra 'går' vi hemifrån, i den högra hemåt. Vi kan tänka oss en tickande klocka i bilderna och följa en individ en vardag till jobbet och hem. Med litet inlevelse kan vi tänka in ärenden och annat också. Det är ett tidgeografiskt synsätt.

Den fysiska miljön i bilden kring rörelsen är givetvis utbytbar. Intresset för relationer har givit dessa.

För 'vägen hem' kan vi skifta perspektiv, till en besökare som letar sig fram till rätt adress. Flera besökare från olika håll om vi vill.

En av dem kan vara du själv på väg till en kompis.

Figuren bjuder på möjlighet att leva sig in i en rörelse genom urban miljö. Det krävs en start- och en målpunkt, och minnet av hur det är att färdas dem emellan.

Den rörelsen kan inte beskrivas av en karta. Inte mer än hur jag gick, linjen jag följde. Min upplevelse av den, vad jag såg framgår inte. Jag kan möjligen komma ihåg det med hjälp av kartan. Men någon annan kan det inte. Kartan är en beskrivning av vad som finns på marken, mer eller mindre lik en flygbild. Med lägena markerade visas visserligen relationerna mellan objekt, men utan att behandla dem som sådana till art och kvalitet. Relationerna tolkar man alltid själv – vad nu ens erfarenheter bjuder.

Neckerkuben igen. Du upptäckte kanske att den inte helt saknar djupinformation. Se växelvis på den övre resp den undre ytan! Då får man perspektivkänsla, men byggd på relationer. Man ser hellre de ytorna utifrån än inifrån! Erfarenhetsmässigt.

Våra urbana färder upplever vi i huvudsak undermedvetet. Vi reagerar på det som 'sticker ut', på det uppseendeväckande, det förändrade, ...

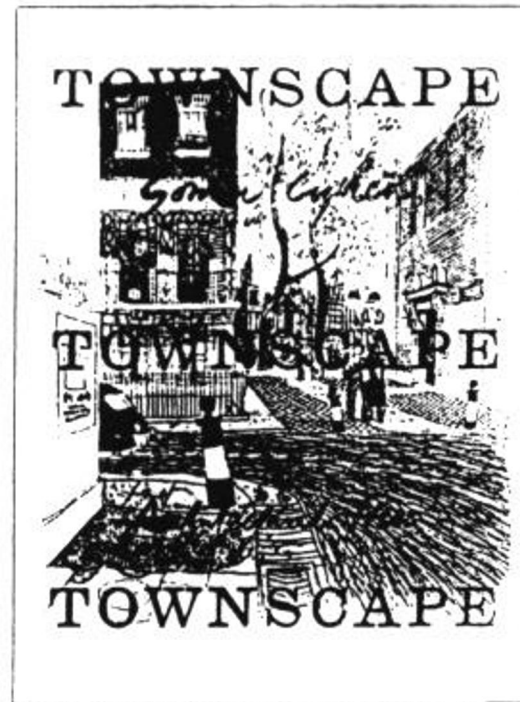
Det hör till vår profession att medvetandegöra detta – för vårt eget arbete, för det offentliga rummets kvalitet och för det offentliga samtalet.

Till det kan vi använda den klassiska arkitekturteorins enkla men djupt subtila handlingsföljd

upptäcka, nalkas, träda in och ta i besittning

Här har vi askarna! Ta i besittning innebär ju att i det att man träder in, upptäcker man ett nytt rum och påbörjar en ny fyrtakt – om det så är en tambur eller platsen utanför centralstationen. En ny ask. En inre eller en yttre ask, beroende på färdriktning.

Fler inspirationskällor! – innan jag fortsätter med askar som metod: Gordon Cullens klassiker Townscape med det berömda tecknandet och *relationship* som nyckelord, Jan Gehl med den från det bilfria Venedig stammande Livet mellem husene och

GORDON CULLEN

TOWNSCAPE

the art of relationship

från 1961; CONCISED TOWNSCAPE senast -95

inneh -----

Casebook

General Studies

serial vision

Town Studies

place

content

the functional tradition

Proposals

Cullen förenar bild och text genom att leda läsarens tolkning av bilden med nyckelord; viktiga begrepp: här/där-gränser, olika slutenhetstyper hos rum, utblickar perspektiv samt berättande 'perspektivpromenader'

JAN GEHL

LIVET MELLEM HUSENE

udeaktiviteter og udemiljøer

från 1971, reviderad -80

inneh -----

Livet mellem husene

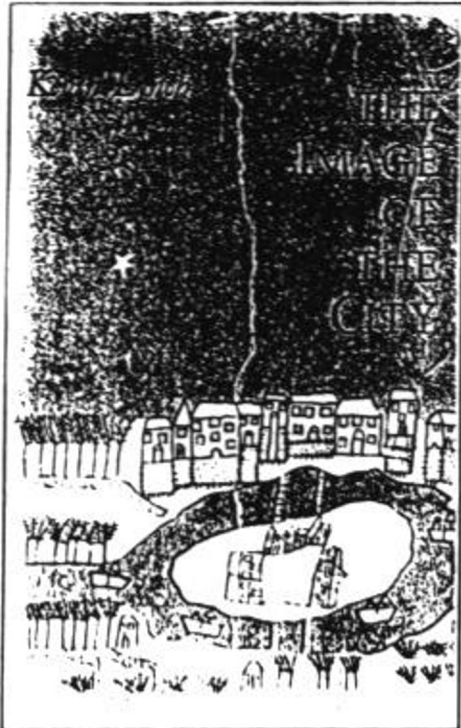
Planlægningsforudsætninger

At samle – eller sprede

Rum at færdes i – steder at være

Gehl hör till modernismens kritiker, påpekar med goda argument att vi förlorat oss i storskalighet och funktionsuppdelning

KEVIN LYNCH
THE IMAGE OF THE CITY
från 1960

inneh -----
The Image of the Environment City Form
Three Cities A New Scale
The City Image and Its Elements

Det Lynchska 'språkets' grundelement:
path node edge district landmark

Tecknen var en nödvändig uppfinning för att kunna genomföra intervjuer om minnet av stadens fysiska form – i opposition mot 50-talets sociologer

ARNE BRANZELL
ATT NOTERA RUMSUPPLEVELSER
från 1976

inneh -----
PROBLEMSTÄLLNING – RITNINGEN SOM ANTYDARE
MÅLSÄTTNING FÖR ETT PRAKTISKT NOTATIONSSPRÅK
TIDIGARE FÖRSLAG
FÖRSLAG TILL NOTATIONSSPRÅK
EXEMPELSAMLING
SLUTORD

inneh -----
Ett försök att utveckla Lynch till ett verktyg för ritbordet. Rummets egenskaper uttrycks med 'bubblan' plus kommentarer; rörelsen och dess riktning t ex. tid och position, solstrålning, m m

inte minst Kevin Lynch, författare till A Theory of Good City Form (-81). I hans The Image of the City finns det berömda notationsspråket: vägen/stråket; knutpunkten; gränsen/väggen; området; landmärket. Arne Branzell har gett oss en genial komplettering: *bubblan* som det rum man upplever från en punkt, beskrivet 'som en ballong uppblåst tills väggarna tar emot'. (Därmed har vi fått alternativa beteckningar för en plats: knutpunkt eller bubbla.)

Många har känt sig kallade att beskriva staden och sökt formulera begrepp, principer, metoder. De flesta har rötter i de här klassikerna, så t ex Christian Norberg-Schulz och Thomas Thiis-Evensen i Oslo med Genius loci resp estetisk stadsanalys; andra utgångspunkter tar Christoffer Alexander i sin A Pattern Language liksom Bob Hillier med Space Syntax Analysis och ytterligare, miljöpsykologer som Küller/Sorte/Grahn hos oss.

Problemet

Med den här introduktionen har jag velat ge ett humanistiskt perspektiv på staden och antyda våra metodiska möjligheter. Problemet är stadens komplexitet och vårt behov av ett 'språk' att diskutera denna med.

Jag utgår från kommunens ansvar för vardagsmiljön i det svenska samhällsbygget. Där pågår ett 'offentligt samtal' om hur man vill ha det. Och förväntningarna är att detta 'samtal' både breddas och fördjupas – för demokrati och kompetens. 'Samtalet' involverar många, angelägenhet och ambition skiftar. Den definierade, programskrivna situationen är inte regel.

Detta gör det intressant att kunna beskriva stad som livsmiljö utan att bli bunden till en speciell aspekt eller låsas av kartans begränsningar. Eller tvingas bestämma en ambitionsnivå. Sökes: en öppen arbetsform där informationsmängden kan ökas efter hand och bidrag kan lämnas av många aktörer – för initiativ och delaktighet.

Metod

Bilden intill är en utgångspunkt. Att stå inför en port. Den har man upptäckt (i ett tidigare skede), och nalkats. Man har hittat rätt. Nu skall man träda in. Genom dörren till en villa, ett flerbostadshus, ett hotell, till Tivoli,... Det spelar ingen roll, den

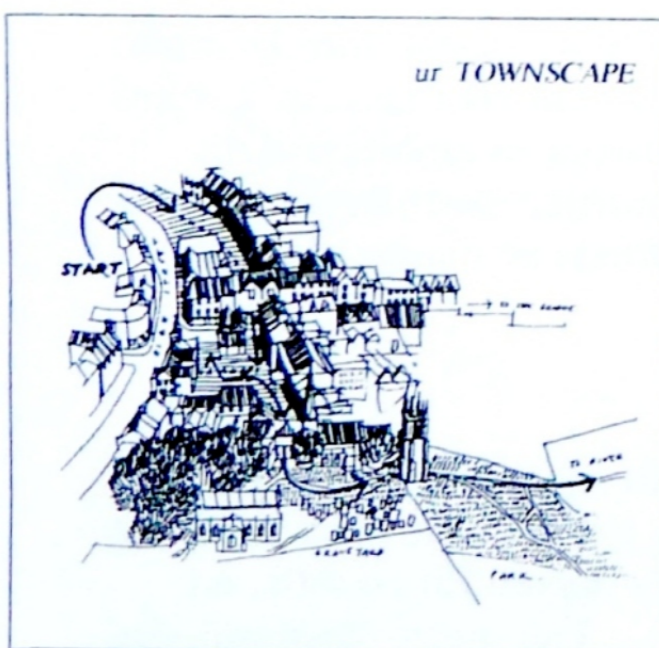

Lunds centrum

ortssystemet i SV Skåne

*en estetisk organisation
av en praktisk verklighet*

en definition av arkitektur
av Elias Cornell

Av den verklighet som är Livet,
intresserar vi oss för dess praktiska
förutsättningar, fysiskt och socialt;

Människan organiserar dessa
till sin fördel,

och gör det utifrån
sin upplevelse av verkligheten,
dvs genom sinnena och minnet

— det är min tolkning

psykologiska situationen är densamma – att gå från *här* till *där*, skulle Gordon Cullen säga. Där inne, där bakom, bortom.

Att röra sig genom stad är att gå/köra/resa genom en följd av 'portar', mer eller mindre tydliga, och därmed från område till område. Varje område har sin identitet (?) – hur ser man den? Vad? När? Varifrån? Detta att nalkas är viktigt, liksom att ta i besittning. Vad ger vad?

Har man varit där förut, vet man. Området har kanske ett namn t o m. Men man vet inte förrän man känt igen sig! Så, vad man uppfattar är i alla fall viktigt.

Det vi upplever kan vi berätta om. Vi kan beskriva hur vi rör oss och vad vi ser, hur vi tolkar det, vad det har för betydelse för oss.

Vi strukturerar kanske berättelsen med hjälp av portarna... Och, återigen, när vi berättar handlar det inte om en analys (i den vetenskapliga mening som ligger i ordet), utan om en karaktäristik vars innehåll beror på vad jag vet och vad jag bryr mig om.

Med att använda ordet karaktärisera markerar man sitt förhållningssätt till något komplicerat, man anger de kännetecknande dragen hos detta, närmast som landskapsmålaren väljer element i sin bild. Ett endast delvis medvetet urval.

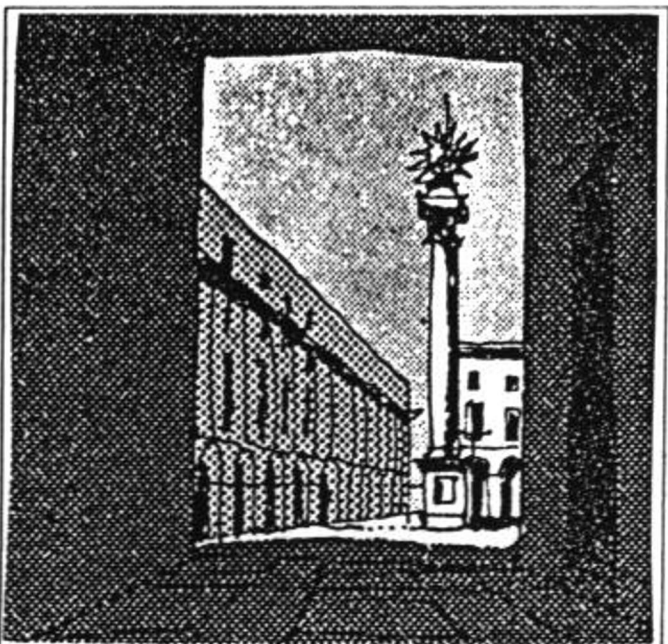
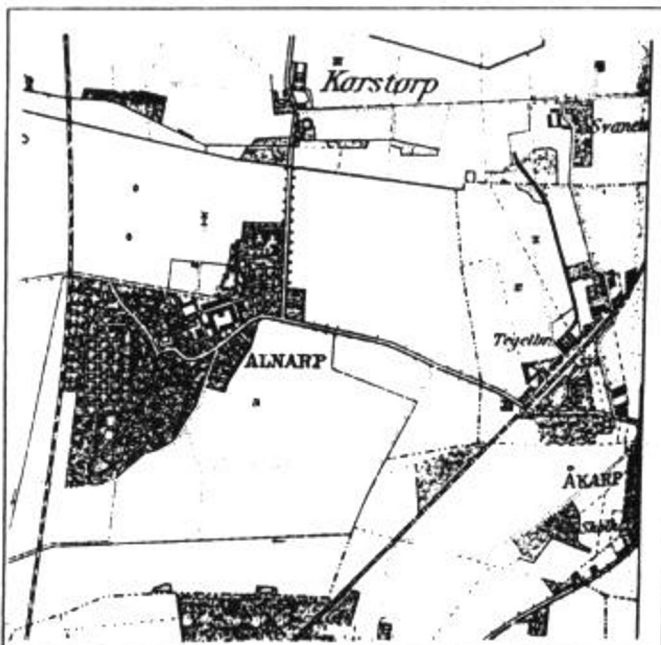
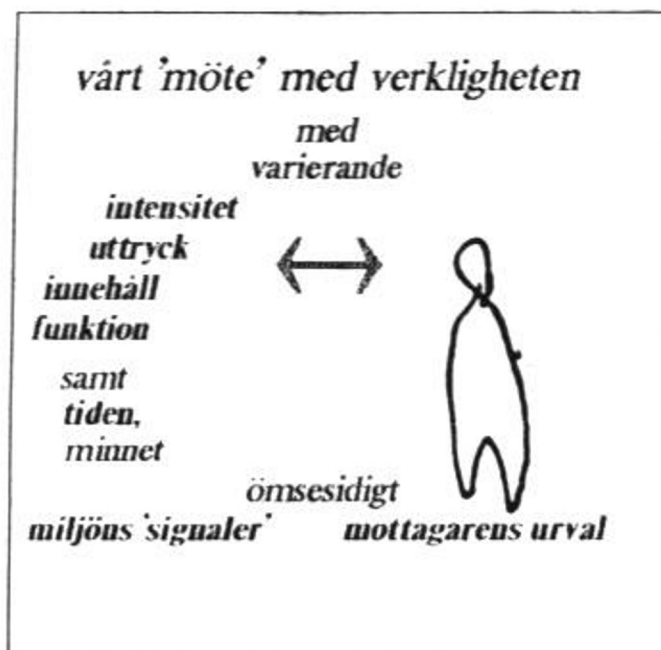
Låt oss begränsa oss till det urbana boendet.

Säg, att vi skall beskriva ett bostadsområde (t ex för att börja ett förnyelseprojekt). Vi bor inte där, är kanske ganska nya i kommunen. Vi skall skaffa oss en uppfattning om områdets arkitektoniska kvaliteter. Hur är det organiserat?

Vi prövar idén med askarna. Och arkitekturteorins 'fyrtakt'. Vår empatiska ansats gör att vi inte kan nalkas området hur som helst/inte allmängiltigt heller.

Vem är det? Är det någon som kommer hem? Från jobbet, från skolan, från fritis? Eller en besökare? Hur? Med cykel, bil, buss?

Frågorna ger nya frågor: varifrån, vart? Vi gör oss nyfikna. Hur ser områdets omvärld ut? Var ligger skolan, var finns hållplats(er), på vilka gator kommer bilar fram till området...? Och, var ligger områdets portar?

Vi kan konstatera att det finns tydlig *relation* mellan den som kommer och själva området. Vi är nyfikna på upplevelsen av att nalkas området. Samtidigt ser vi som arkitekter efter den estetiska organisation som här en gång gjorts. ?

Vi, som inte är del av området, är spontant nyfikna på vad det fysiska uttrycket hos området berättar – om livet där(?), och vad för spår av mänsklig aktivitet man kan se. Vi, som proffs, får dock inte stanna i vår egen upplevelse. Vi måste kunna ställa oss bredvid den.

Utgångspunkter

Vår undersökning är förberedd. Området är definierat. Vi har skaffat oss en uppfattning om det och dess omgivningar med hjälp av karta och/eller besök.

Vi regisserar vårt besök till området: vilka rörelser är mest givande? (Det kan finnas allt mellan en enda möjlig väg och en uppsjö olika, kanske i överlagrade rutnät för olika trafikslag.) Och då, i vilken ordning?

- vem nalkas? (för inlevelsen)
- färd sätt? (för nalkandet)
- startpunkt? (hållplats eller punkt strax före 'upptäckten')

Undersökning

att upptäcka

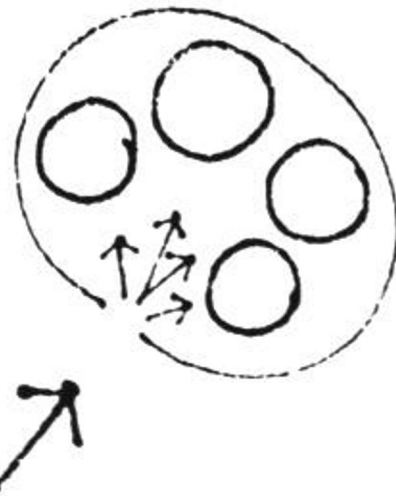
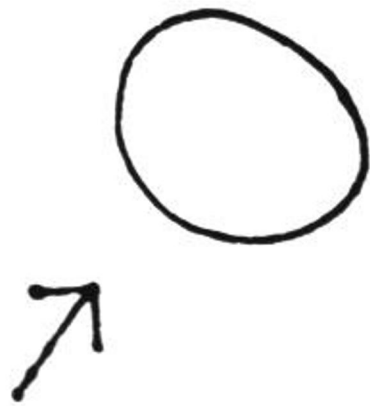
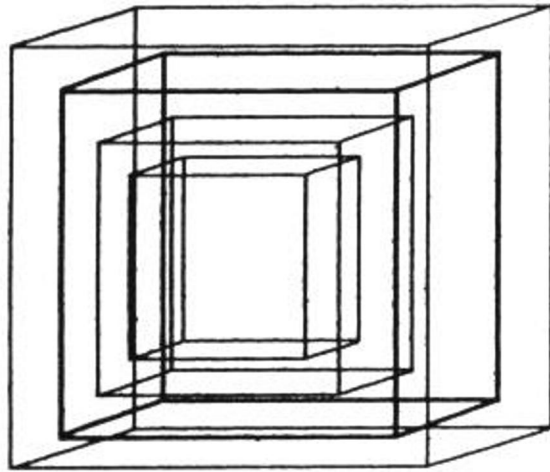
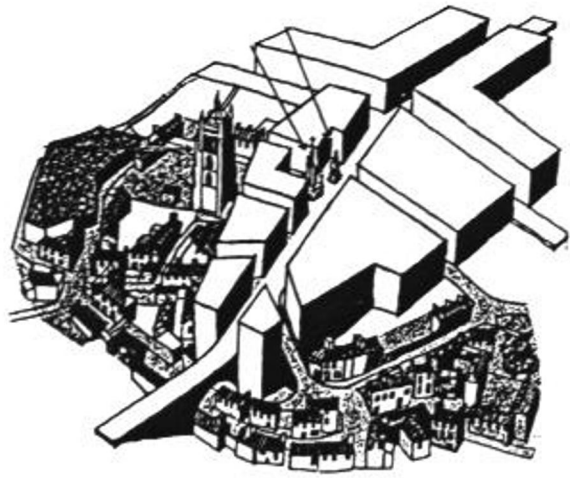
Vad ser man först, vad framträder i nästa ögonblick? Identitet? Sammanhang med omgivning?

att nalkas

Vad framträder efter hand som man nalkas 'porten'? Förändras identiteten? Blir relationerna till omgivningen tydligare? Vad kan man se/ana av områdets inre? (som ger en förförståelse)

att träda in

Dramatik? Är inträdet momentant eller utdraget? Är 'porten' formad med speciella intentioner? Finns där information? Har sättet att träda in betydelse för områdets identitet?

att ta i besittning

Är det efter entrén möjligt att förstå områdets inre struktur? Omedelbart? Med eftertanke? Finns det nya portar till dolda delområden? Ser man dessa portar, eller anar man dem? Om man är besökare, hur hittar man sin adress? Besittningstagandet är också att blicka tillbaka, att sätta in det nyupptäckta i det sammanhang man kommit från. Med minnets hjälp, men också genom vad sinnen uppfattar av det som finns och händer utanför. Utblickar, ljud, dofter,...

Man kan givetvis också fråga sig vad den som bor där, växer upp där kan uppfatta/förstå av omvärlden. Dvs det omvända perspektivet.

:|| repris

||: upptäcka – nalkas – träda in – ... :||

Om man under/efter inträdet inser att området består av delområden, får man upprepa samma förlopp, dvs upptäcka nya mål (portar), osv. Metoden appliceras alltså på nästa 'ask', och nästa, och nästa – så länge det ger något.

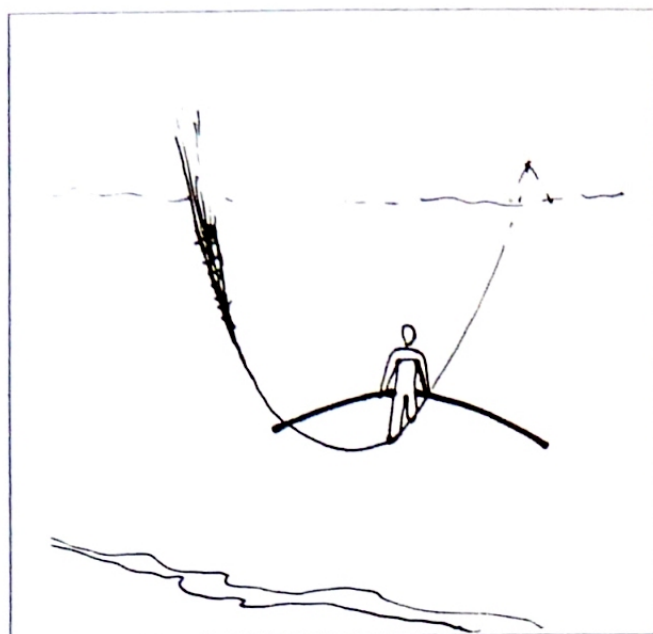
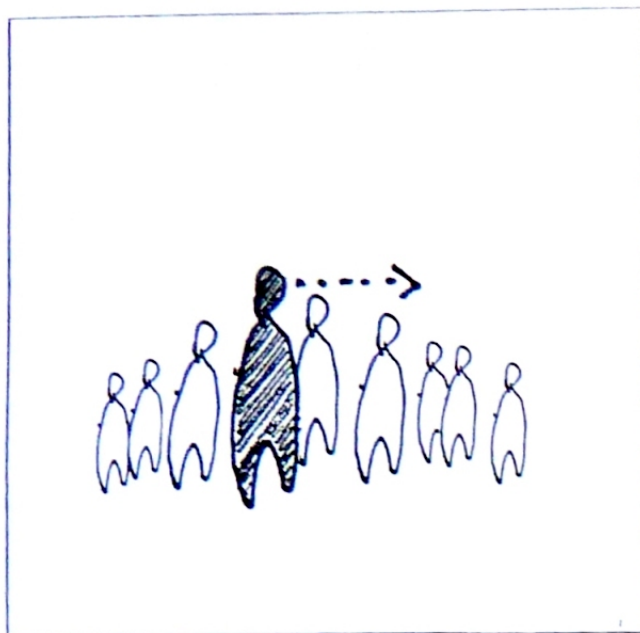
Att uppfatta relationerna mellan 'askarna' kräver givetvis en viss orienteringsförmåga.

Omslagets komplicerade uppsättning askar illustrerar varats vilshenhet. Vilken ask är jag i? Alla! Jag måste som Arkimedes söka en fast punkt att betrakta världen från – utåt och inåt, mot makro- resp mikrokosmos. I illustrationen är valet gjort. En av askarna är markerad.

helheten?

Är den förträngd, genom metoden? Detta att konsekvent följa någon genom en disciplinerad rörelse, är det ett hinder för att uppnå en helhetssyn? En människa i rollens form vald av mig och gestaltad av mig, i en rörelse vald av mig bland många tänkbara, är ju något ytterst subjektivt.

Det kan tyckas så. Men, det beror på vad subjektivt står för. Minns avsikten att ha möjligheten bygga på med information, att kunna börja anspråkslöst samt, inte minst, att kunna bjuda in andra 'uppgiftslämnare' – som delaktiga eller kritiker. Genom exemplet ser man också själv andra möjligheter.

HELHETSINTRYCK

identitet
yttre struktur
entreeer

INNEHÅLL

inre struktur
rörelsemöster
praktiskt och socialt innehåll
miljöupplevelse

RELATIONER

grönytestruktur
trafik
störningar
kontakt med staden i övrigt

Rollfiguren har skuggor omkring sig som man ser samtidigt. (Undermedvetet gör man parallella studier.) Rollfiguren är också underkastad regler för sitt beteende som skulle gälla andra lika väl. Du som undersökare har dem inbyggda i dig – som del av vår kultur och som uttryck för våra förgivettaganden.

Rörelsen har en koreografi, iscensatt av de fysiska förutsättningarna, uttrycken dessa bär och 'förväntningarna' hos den som nalkas.

Rörelsen och tolkningarna dina har *begränsade utrymmen*, de formuleras utifrån kulturella, sociala, tekniska, ekonomiska, politiska,... villkor. Listan kan göras snart sagt hur lång som helst – tillvarons komplexitet å ena sidan, kunskapssamhällets sektorisering å den andra. Komplexiteten är stor, någon entydighet (objektivitet) inte möjlig. Men subjektiviteten är underställd villkor som gör att den närmar sig det objektiva, som process i vart fall.

Du bestämmer vad som är intressant den här gången (med dina uppdragsgivares förtroende). Du är fri att som landskapsmålaren formulera en helhet av det du ser. I din karaktäristik av området för du fram de kännetecknande dragen.

Presentation

Hur redovisa?

Som partitur? som rollerna? som sammanfattning?

Text eller bild? Du avgör. Det är du som vet vad du vill ha sagt.